

Uloga dimenzija ličnosti, stilova suočavanja i netolerancije na neizvjesnost u doživljavanju osjećaja koherentnosti

Boris Mlačić¹, Mihaela Ovčar²

1 Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Marulićev trg 19, 10000 Zagreb, Hrvatska

2 Treća ekonomska škola Zagreb, Trg J.F.Kennedy 5, 10000 Zagreb, Hrvatska

Sažetak: Osjećaj koherentnosti pokazao se značajnim faktorom koji doprinosi pozitivnim zdravstvenim ishodima. U prethodnim istraživanjima dimenzije ličnosti pokazale su se značajnim prediktorom osjećaja koherentnosti, a stilovi suočavanja bili su značajno povezani s osjećajem koherentnosti. Veza konstrukta netolerancije na neizvjesnost i osjećaja koherentnosti nije do sada istraživana, stoga je cilj ovog istraživanja bio ispitati prediktivni doprinos dimenzija ličnosti velepetorog modela, stilova suočavanja i netolerancije na neizvjesnost, osjećaju koherentnosti kod mladih odraslih osoba. Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazali su da dimenzije ličnosti iz velepetorog modela snažno doprinose objašnjenju varijance osjećaja koherentnosti, no povrh toga stilovi suočavanja i netolerancija na neizvjesnost uspjeli su dodatno objasniti varijancu kriterija. Ovo istraživanje pokazalo je da viša razina emocionalne stabilnosti, ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti; učestalije korištenje suočavanja usmjerenog na problem; manje često korištenje suočavanja izbjegavanjem te niža razina netolerancije na neizvjesnost značajno predviđaju snažniji osjećaj koherentnosti.

Ključne riječi: osjećaj koherentnosti, dimenzije ličnosti, stilovi suočavanja, netolerancija na neizvjesnost

UVOD

Brojna istraživanja i teorije, posebno ona vezana za odnos psihologije ličnosti i zdravlja, dugo su se kretala pretežito u paradigmi patološkog razmišljanja ili orijentacije (Strümpfer, 1990). No, tijekom sedamdesetih godina počinje se razvijati alternativni pristup koji je u fokus stavljao faktore koji ljudima omogućuju zdravlje, a ne one koji uzrokuju bolest. Takav pristup, kao suprotnost patogenom, nazvan je

salutogeni, a prvi put ga je iznio i objavio Aaron Antonovsky (1979).

Salutogeni model podrazumijeva kontinuum zdravlje/bolest na kojem svatko, u određenom vremenu, može biti smješten na neku poziciju između zdravlja, s jedne strane, i bolesti, s druge strane (Antonovsky, 1996). Središnji faktor unutar salutogenog modela je osjećaj koherentnosti koji olakšava kretanje prema

zdravlju unutar navedenog kontinuuma. Osjećaj koherentnosti definira se kao opća orijentacija prema svijetu, koja bi trebala biti razumljiva, smisljena i podložna upravljanju (Antonovsky, 1996). Zbog snažne povezanosti osjećaja koherentnosti i mentalnog zdravlja, posebice prisutnosti pozitivnih emocija i suprotstavljanja negativnoj afektivnosti, osjećaj koherentnosti može se smatrati bliskim mentalnom zdravlju i dobrobiti, ali nije isto što i mentalno zdravlje (Eriksson i Lindström, 2006).

Antonovsky (1993) smatra da se osjećaj koherentnosti odnosi na faktore koji su, u svim kulturama, uvijek temelj za uspješno suočavanje sa stresom. Proučavajući načine na koje se ljudi suočavaju sa stresom, Folkman i Lazarus (1980) razlikuju dva glavna stila suočavanja: suočavanje usmjereno na problem i suočavanje usmjereno na emocije. Uz već dva opisana stila suočavanja, postoji i treći stil nazvan suočavanje izbjegavanjem (Endler i Parker, 1990). Rezultati istraživanja povezanosti osjećaja koherentnosti i stilova suočavanja dosljedno pokazuju negativnu povezanost osjećaja koherentnosti sa suočavanjem izbjegavanjem (Cohen, Ben-Zur i Rosenfeld, 2008; Pallant i Lae, 2002), a pozitivnu sa suočavanjem usmjerenim na problem (Cohen i sur., 2008; Herbst, Coetzee i Visser, 2007; Rothman, 2004). Veza između osjećaja koherentnosti i suočavanja usmjereno na emocije nije toliko jasna. Cohen i suradnici (2008) su u svom istraživanju dobili negativnu značajnu povezanost osjećaja koherentnosti i suočavanja usmjereno na emocije. Rezultati istraživanja na roditeljima čija djeca imaju dijagnozu autizma pokazali su da postoji značajna pozitivna povezanost između osjećaja koherentnosti i traženja socijalne podrške (Pisula i Kossakowska, 2010), što je jedna od strategija suočavanja usmjereno na emocije (Hudek-Knežević, Kardum i Lesić, 1999). Međutim, istraživanja na drugim uzorcima ne nalaze značajnu povezanost između osjećaja koherentnosti i traženja socijalne podrške (Herbst i sur., 2007;

Pallant i Lae, 2002). U istraživanju Pallanta i Lae (2002) s osjećajem koherentnosti bile su povezane strategije suočavanja usmjerenog na problem (aktivno suočavanje, planiranje i pozitivna reinterpretacija) te jedna strategija suočavanja usmjereno na emocije (instrumentalna socijalna potpora). S osjećajem koherentnosti negativno su bile povezane strategije suočavanja izbjegavanjem (mentalno i bihevioralno isključivanje, poricanje i korištenje droge). Dimenzije ličnosti velepetorog ili petofaktorskog modela u raznim istraživanjima pokazale su se važnim prediktorom osjećaja koherentnosti (cf. Piedmont, Magyar-Russell, DiLella i Matter, 2014). Takva istraživanja pokazuju da postoji pozitivna povezanost između ekstraverzije, savjesnosti, ugodnosti i emocionalne stabilnosti s osjećajem koherentnosti (Hochwälder, 2012). Važno je istaknuti da rezultati istraživanja dosljedno pokazuju snažnu negativnu povezanost neuroticizma i osjećaja koherentnosti (Grevenstein i Bluemke, 2015; Grevenstein, Bluemke i Kroeninger-Jungaberle, 2016; Hochwälder, 2012; Kardum, Hudek-Knežević i Kola, 2005; Kase, Ueno i Oishi, 2018; Piedmont i sur., 2014).

U posljednjih nekoliko desetljeća konstrukt netolerancije na neizvjesnost postaje sve značajniji prilikom ispitivanja uloge kognitivne ranjivosti u emocionalnim poremećajima (Mihić, Sokić, Samac i Ignjatović, 2014). Meta-analiza Gentesa i Ruscia (2011) pokazala je da netolerancija na neizvjesnost vjerojatno stoji u podlozi afektivnih poremećaja. Unatoč tome što je konstrukt vrlo teško definirati (Birrell, Meares, Wilkinson i Freeston, 2011), netoleranciju na neizvjesnost u najširem smislu možemo definirati kao sklonost osobe da negativno tumači i reagira na neizvjesne događaje (Dugas, Gagnon, Ladouceur i Freeston, 1998). Iako konstrukt netolerancije na neizvjesnost do sada nije bio dovođen u vezu s osjećajem koherentnosti, rađena su mnoga istraživanja povezanosti emocionalnog zdravlja i osjećaja koherentno-

sti. Rezultati istraživanja pokazuju značajnu negativnu povezanost između osjećaja koherentnosti te simptoma anksioznosti i depresivnosti (Cohen i sur., 2008; del Pino-Casado, Espinosa-Medina, Lopez-Martinez i Orgeta, 2019; Konttinen, Haukkala i Uutela, 2008; Schnyder, Büchi, Sensky i Klaghofer, 2000). Također, Anderson i Schwartz (1992) sugerirali su da bi one osobe koje mogu tolerirati dvosmislenost i tako upravljati neizvjesnošću mogle efektivnije odgovarati na negativne životne događaje. Zbog svega navedenog, u ovom istraživanju će se prvi put dovesti u vezu dimenzije ličnosti, netolerancija na neizvjesnost i osjećaj koherentnosti, a posebni je cilj ovog istraživanja ispitati prediktivni doprinos osobina ličnosti, stilova suočavanja i netolerancije na neizvjesnost osjećaja koherentnosti. Prema rezultatima dosadašnjih istraživanja, očekuje se da će dimenzije ličnosti značajno doprinijeti objašnjenju osjećaja koherentnosti, pri čemu će ga pozitivno značajno predviđati emocionalna stabilnost, ekstraverzija, savjesnost i ugodnost. Zbog nekonzistentnih rezultata dosadašnjih istraživanja, ne očekuje se da će dimenzija intelekta biti značajan prediktor. Također se očekuje da će stilovi suočavanja i netolerancija na neizvjesnost pojedinačno dodatno objasniti varijancu osjećaja koherentnosti. Od stilova suočavanja, prema dosadašnjim istraživanjima, očekuje se da će suočavanje usmjereno na problem biti pozitivan prediktor, suočavanje izbjegavanjem negativan, a suočavanje usmjereno emocije neće biti značajan prediktor osjećaja koherentnosti.

METODA

Sudionici

U ovom istraživanju sudjelovalo je 765 sudionika od čega je bilo 590 sudionica i 175 sudionika. Sudionici su bili osobe mlađe odrasle dobi u dobnom rasponu između 20 i 40 godina ($M = 25,74$; $SD = 5,558$).

Mjerni instrumenti

Velepatori model ličnosti. U ovom istraživanju primijenili smo *Inventar ličnosti IPIP 50* –markere velepetoroga modela (Mlačić i Goldberg, 2007), hrvatsku adaptiranu i validiranu verziju originalnoga instrumenta *International Personality Item Pool (IPIP; Goldberg, 1999)*. Instrument se sastoji od 50 kratkih tvrdnji, koje opisuju uobičajeno ponašanje ljudi unutar kojih je sadržano pet subskala od kojih svaka mjeri po jednu od pet dimenzija ličnosti. Svaka subskala sadrži 10 čestica. Subskale su: *ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnost te intelekt*. Zadatak sudionika bio je procijeniti koliko ga pojedina tvrdnja opisuje tako da odabere broj od 1 do 5 na Likertovoj skali, gdje 1 znači *u potpunosti se ne slažem*, 3 *ni točno ni netočno*, a 5 znači *u potpunosti se slažem*. U ovom istraživanju dobivena je zadovoljavajuća razina unutarnje pouzdanosti za sve skale: za skalu emocionalne stabilnosti $\alpha = 0,89$, za skalu ekstraverzije $\alpha = 0,87$, za skalu ugodnosti $\alpha = 0,83$, za skalu savjesnosti $\alpha = 0,82$ i za skalu intelekta $\alpha = 0,79$.

Osjećaj koherentnosti. Ovaj konstrukt mjerili smo *Skraćenom verzijom skale za mjerenje osjećaja koherentnosti (SOC)* (Lacković-Grgin, 2006), koja je adaptirana hrvatska verzija *Skale za mjerenje osjećaja koherentnosti* (eng. Sense of coherence scale - SOC; Antonovsky, 1987). Skala sadrži 23 čestice, a zadatak sudionika bio je procijeniti različite aspekte svog života tako da odabere broj od 1 do 7 na Likertovoj skali. Ukupni rezultat se formira kao linearna kombinacija (suma) rezultata u svakoj pojedinoj čestici uz prethodno obrnuto bodovanje inverzno formuliranih čestica. Teorijski raspon rezultata kreće se od minimalna 23 boda do maksimalnog 161 boda. Viši rezultat označava viši stupanj izraženosti osjećaja koherentnosti. Dobiven je zadovoljavajući koeficijent unutarnje pouzdanosti tipa Cronbach α , koji iznosi $\alpha = 0,85$.

Suočavanje sa stresom. Ovaj konstrukt mjerili smo Upitnikom suočavanja sa stresom (Hudek-Knežević i Kardum, 1993), hrvatskom adaptiranom verzijom *Upitnika suočavanja sa stresom* (eng. *Coping Orientation to Problems Experienced - COPE*; Carver i sur., 1989), koji je namijenjen ispitivanju toga kako se osoba generalno ponaša i osjeća kada iskusi neki stresni događaj. U ovom istraživanju korištena je skraćena verzija upitnika s 15 čestica (Hudek-Knežević, Krapić i Kardum, 2006), koji je dispoziციjski oblik upitnika, odnosno čestice se odnose na ono što osoba *uobičajeno* radi kada je pod stresom. Upitnik sadrži 3 subskale: *suočavanje usmjereno na problem*, *suočavanje usmjereno na emocije* i *suočavanje izbjegavanjem*. Subskala *suočavanja usmjereno na problem* sastoji se od 6 čestica. Subskala *suočavanja usmjereno na emocije* sastoji se od 3 čestice. Konačno, subskala *suočavanja usmjereno na izbjegavanje* sastoji se od 6 čestica. Zadatak sudionika bio je procijeniti koliko pojedina tvrdnja opisuje njegovo ponašanje u stresnim životnim situacijama tako da odabere broj od 1 do 5 na Likertovoj skali, gdje 1 znači *nikada se tako ne ponašam*, 3 znači *ponekad se tako ponašam*, a 5 znači *gotovo uvijek se tako ponašam*. Raspon rezultata kreće se u sljedećem rasponu: od minimalnih 5 do maksimalnih 25 za suočavanje usmjereno na problem; od minimalna 3 do maksimalnih 18 za suočavanje usmjereno na emocije; od minimalna 4 do maksimalnih 20 za suočavanje izbjegavanjem. Dobivena razina unutarnje pouzdanosti za skale u ovom istraživanju bila je: za skalu suočavanja usmjereno na problem $\alpha = 0,62$, za skalu suočavanja usmjereno na emocije $\alpha = 0,74$, za skalu suočavanja izbjegavanjem $\alpha = 0,64$. Može se reći da su pouzdanosti zadovoljavajuće s obzirom na mali broj čestica po skali.

Netolerancija na neizvjesnost. Ovaj konstrukt mjerili smo hrvatskim (Mamić, 2006), validiranim prijevodom skraćene verzije *The Intolerance of Uncertainty Scale – IUS*, koji su

konstruirali Freeston, Rhéaume, Letarte, Dugas i Ladouceur (1994). Upitnik je namijenjen ispitivanju tendencija osobe da na dvosmislene i neizvjesne situacije reagira negativno. Zadatak sudionika bio je procijeniti slaganje sa svakom od tvrdnji tako da odabere broj od 1 do 5 na Likertovoj skali, gdje 1 znači *nikada se tako ne ponašam*, 3 znači *ponekad se tako ponašam*, a 5 znači *gotovo uvijek se tako ponašam*. Teorijski raspon rezultata za upitnik kreće se od minimalnih 11 do maksimalnih 55. Ukupni rezultat se formira kao linearna kombinacija (suma) svih čestica, a rezultati za svaku od podljestvica formiraju se kao linearna kombinacija pripadajućih čestica toj podljestvici. Viši ukupni rezultat izražava izraženiju netoleranciju na neizvjesnost. Dobiven je visok koeficijent pouzdanosti tipa Cronbach α za cijelu skalu, koji iznosi $\alpha = 0,91$. Uz navedene instrumente, ispitanici su odgovarali na pitanja vezana uz njihove socio-demografske karakteristike (spol, dob, najviši postignut stupanj obrazovanja te radni status).

POSTUPAK

Ovo istraživanje provedeno je online metodologijom. Prije samoga istraživanja Etičko povjerenstvo Hrvatskog katoličkog sveučilišta odobrilo je nacrt i provedbu istraživanja. Izrađen je *Google* obrazac, koji je sadržavao informacije o temi i svrsi provedbe istraživanja, a sudionicima je bila zajamčena anonimnost. Sudionici su dali svoj pristanak na sudjelovanje u istraživanju. Regrutiranje sudionika vršilo se metodom „snježne grude” putem kruga poznanika koji bi ispunjavali upitnike i prosljeđivali navedene obrasce te putem stavljanja linka *Google* obrasca u različite *facebook* grupe u kojima većina članova pripada mladoj odrasloj dobi.

Analize podataka i rezultati

Kako bismo ispitali veličinu i prirodu asocijacija između dimenzija ličnosti, stilova suo-

Tablica 1. Interkorelacije između prediktorskih varijabli i njihove korelacije s kriterijskom varijablom

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1. Ekstraverzija	–	,23**	,06	,25**	,28**	,12**	,26**	–,21**	–,27**	,37**
2. Emocionalna stabilnost		–	,20**	,00	,08*	,32**	–,13**	–,30**	–,56**	,64**
3. Savjesnost			–	,14**	,12**	,29**	,05	–,23**	–,08*	,27**
4. Ugodnost				–	,22**	,20**	,36**	–,14**	–,08*	,20**
5. Intelekt					–	,29**	,11**	–,21**	–,06	,19**
6. Suočavanje usmjereno na problem						–	,13**	–,31**	–,20**	,40**
7. Suočavanje usmjereno na emocije							–	–,12**	,07*	,06
8. Suočavanje izbjegavanjem								–	,38**	–,46**
9. Netolerancija na neizvjesnost									–	–,62**
10. Osjećaj koherentnosti										–

čavanja, netolerancije na neizvjesnost i osjećaja koherentnosti, upotrebljavali smo nekoliko statističkih procedura. Prvo smo izračunali Pearsonove korelacije koje daju inicijalni uvid u odnos između varijabli. Vrijednosti koeficijenta korelacije i njihove značajnosti prikazane su u Tablici 1.

Iz Tablice 1 je vidljivo da postoji značajna umjerena pozitivna povezanost osjećaja koherentnosti i ekstraverzije ($r = 0,37$; $p < 0,01$), značajna snažna pozitivna povezanost osjećaja koherentnosti i emocionalne stabilnosti ($r = 0,64$; $p < 0,01$), značajna slaba pozitivna povezanost savjesnosti ($r = 0,27$; $p < 0,01$), ugodnosti ($r = 0,20$; $p < 0,01$) i intelekta ($r = 0,19$; $p < 0,01$) s osjećajem koherentnosti, značajna umjerena pozitivna povezanost suočavanja usmjereno na problem ($r = 0,40$; $p < 0,01$) i suočavanja izbjegavanjem ($r = -0,46$; $p < 0,01$) s osjećajem koherentnosti te snažna značajna negativna povezanost netolerancije na neizvjesnost i osjećaja koherentnosti ($r = -0,62$; $p < 0,01$). Nije dobivena značajna povezanost između osjećaja koherentnosti i suočavanja usmjereno na emocije. Što se tiče

međupovezanosti prediktorskih varijabli, sve su značajno povezane osim savjesnosti i suočavanja usmjereno na emocije te intelekta i netolerancije na neizvjesnost. Provedena je i analiza povezanosti sociodemografskih varijabli i kriterijske varijable osjećaja koherentnosti kako bi se ustvrdilo postoji li potreba za kontrolom navedenih varijabli što je prikazano u Tablici 2.

Iz Tablice 2 možemo vidjeti da su s osjećajem koherentnosti značajno pozitivno povezane varijable dob ($r = 0,15$; $p < 0,01$), stupanj obrazovanja ($r = 0,12$; $p < 0,01$) i radni status ($r = 0,16$; $p < 0,01$). Varijabla spola nije značajno povezana s osjećajem koherentnosti.

Kao drugo, u svrhu ispitivanja ukupne i zasebne prediktivne vrijednosti dimenzija ličnosti, stilova suočavanja i netolerancije na neizvjesnost u doživljaju osjećaja koherentnosti provedena je hijerarhijska regresijska analiza u četiri koraka. Prediktori koji su stavljeni u ranije korake analize, prema rezultatima i provedbi dosadašnjih istraživanja, predstavljaju bazičnije varijable u objašnjenju osjećaja koherentnosti. U prvom koraku hijerarhijske

Tablica 2. Korelacije sociodemografskih varijabli s kriterijem

	1.	2.	3.	4.	5.
1. Dob	–	-,12**c	,45**b	,62**c	,15**a
2. Spol		–	,04c	-,13**b	-,07c
3. Stupanj obrazovanja			–	,28**c	,12**b
4. Radni status				–	,16**c
5. Osjećaj koherentnosti					–

Napomena: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$ (značajne korelacije su masno otisnute); a Pearsonov koeficijent korelacije; b Spearmanov koeficijent rang korelacije; c Point-biserijalni koeficijent korelacije; 2. Spol: 0 = muški; 1 = ženski; 3. Stupanj obrazovanja: 1 = srednja škola; 2 = preddiplomski studij; 3 = diplomski studij; 4 = poslijediplomski studij; 4. Radni status: 0 = student/nezaposleni, 1 = zaposleni

regresijske analize uvrštene su sociodemografske varijable - dob, radni status i završeni stupanj obrazovanja, koje su odabrane s ciljem kontrole jer su se prethodno pokazale značajno povezanima s kriterijem, vidi Tablicu 2. U drugom koraku kontrolirane su varijable dimenzija ličnosti koje su se kroz istraživanja dosljedno pokazale kao značajni prediktori osjećaja koherentnosti. U trećem koraku uvrštene su varijable stilova suočavanja koje su se kroz istraživanja (Cohen i sur., 2008; Herbst i sur., 2007; Pallant i Lae, 2002; Rothman, 2004) pokazale povezane s osjećajem koherentnosti, no ta se povezanost ipak nije pokazala toliko snažnom i dosljednom kao u slučaju velepetorog modela ličnosti. U posljednjem koraku uvrštena je prediktorska varijabla netolerancije na neizvjesnost, koja dosada nije bila dovedena u vezu s osjećajem koherentnosti, kako bi se provjerio njezin doprinos kriterijskoj varijabli osjećaja koherentnosti povrh ostalih varijabli. Rezultati hijerarhijske regresijske analize prikazani su u Tablici 3.

Iz Tablice 3. vidljivo je da puni skup uvrštenih prediktorskih varijabli objašnjava ukupno 61,9% ukupne varijance kriterijske varijable osjećaja koherentnosti. U prvom koraku utvrđeno je da kontrolne varijable dobi, završenog stupnja obrazovanja i radnog statusa objašnjavaju 3,3% varijance. Varijabla radni status pokazala se kao jedini značajni pre-

diktor osjećaja koherentnosti ($\beta = 0,10$; $p < 0,05$) pri čemu zaposlenost predviđa viši stupanj osjećaja koherentnosti nego studentski status ili nezaposlenost. U drugom koraku hijerarhijske regresijske analize uvrštene su varijable dimenzija velepetorog modela ličnosti. Nakon njihova uvođenja dodatno se značajno povećava ukupna objašnjena varijanca osjećaja koherentnosti za čak 47,5%, što ukupno čini 50,8% objašnjene kriterijske varijable u ova dva koraka. Dimenzije ličnosti velepetorog modela objašnjavaju veliki postotak varijance osjećaja koherentnosti te se najvažnijim značajnim prediktorom pokazala emocionalna stabilnost ($\beta = 0,56$; $p < 0,01$). Značajnim prediktorima pokazale su se i ostale dimenzije, ekstraverzija ($\beta = 0,19$; $p < 0,01$), savjesnost ($\beta = 0,12$; $p < 0,01$), ugodnost ($\beta = 0,13$; $p < 0,01$) i intelekt ($\beta = 0,05$; $p < 0,05$). Kontrolna varijabla radni status izgubila je svoju prediktivnu vrijednost uvođenjem varijabli dimenzija ličnosti. U trećem koraku analize uvrštene su varijable stilova suočavanja, koje su dodatno objasnile 5,6% kriterijske varijable, što ukupno čini 56,4% objašnjene kriterijske varijable u ova tri koraka. Značajnim prediktorima pokazale su se varijabla suočavanja usmjerenog na problem ($\beta = 0,12$; $p < 0,01$), koja je pozitivni prediktor, i varijabla suočavanja izbjegavanjem ($\beta = -0,22$; $p < 0,01$), koja se pokazala negativnim prediktorom. Varija-

Tablica 3. Rezultati hijerarhijske regresijske analize s osjećajem koherentnosti kao kriterijem

Prediktori	β	<i>Sr</i>
1. korak - kontrolne varijable		
Dob	,07	,06
Razina obrazovanja	,05	,05
Radni status	,10*	,08
$R^2 = 0,033$; $F(3,761) = 8,69^{**}$		
2. korak		
Dob	,02	,01
Razina obrazovanja	,01	,01
Radni status	,04	,03
Emocionalna stabilnost	,56**	,52
Ekstraverzija	,19**	,17
Savjesnost	,12**	,11
Ugodnost	,13**	,12
Intelekt	,05*	,05
$R^2 = 0,508$; $F(8,756) = 97,63^{**}$ $\Delta R^2 = 0,475$; $\Delta F(5,756) = 146,03^{**}$		
3. korak		
Dob	,02	,01
Razina obrazovanja	-,01	-,01
Radni status	,03	,02
Emocionalna stabilnost	,48**	,41
Ekstraverzija	,12**	,15
Savjesnost	,06*	,06
Ugodnost	,10**	,09
Intelekt	,00	,00
Suočavanje usmjereno na problem	,12**	,10
Suočavanje izbjegavanjem	-,22**	-,20
Suočavanje usmjereno na emocije	,00	,00
$R^2 = 0,564$; $F(11,753) = 88,66^{**}$ $\Delta R^2 = 0,056$; $\Delta F(3,753) = 32,35^{**}$		
4. korak		
Dob	,01	,01
Razina obrazovanja	,02	,02
Radni status	,03	,02
Emocionalna stabilnost	,34**	,26
Ekstraverzija	,13**	,12
Savjesnost	,08**	,08
Ugodnost	,08**	,07
Intelekt	,02	,01
Suočavanje usmjereno na problem	,12**	,10

Tablica 3. (nastavak)

Suočavanje izbjegavanjem	-,14**	-,13
Suočavanje usmjereno na emocije	,03	,02
Netolerancija na neizvjesnost	-,30**	-,23
$R^2 = 0,619$; $F(12,752) = 101,61^{**}$		
$\Delta R^2 = 0,054$; $\Delta F(1,752) = 106,94^{**}$		

Napomena: β - standardizirani koeficijent u multiploj regresiji
 sr - semi-parcijalna korelacija

* $p < ,05$; ** $p < ,01$

bla suočavanja usmjerenog na emocije nije se pokazala značajnim prediktorom. Uvođenjem tih varijabli u trećem koraku, varijabla dimenzija ličnosti intelekta izgubila je svoju značajnost. U posljednjem koraku analize uvrštena je varijabla netolerancije na neizvjesnost, koja je dodatno značajno objasnila 5,4% kriterijske varijable, što ukupno objašnjava već spomenutih 61,9% varijance varijable osjećaja koherentnosti. Netolerancija na neizvjesnost pokazala se značajnim negativnim prediktorom ($\beta = -0,30$; $p < 0,01$) osjećaja koherentnosti. Ni jedna od značajnih varijabli iz prethodnog koraka nije izgubila svoju značajnost.

RASPRAVA

U ovom smo istraživanju htjeli provjeriti prediktivne vrijednosti varijabli stilova suočavanja i netolerancije na neizvjesnost nakon kontrole osobina ličnosti koje su se već kroz brojna istraživanja pokazale važnim prediktorima osjećaja koherentnosti (Hochwälder, 2012; Piedmont i sur., 2014). Na početku analize, sociodemografske varijable uvedene su kao kontrola ujednačenosti sudionika i pokazale su se neznačajnim prediktorima već pri uvođenju dimenzija ličnosti. Očekivano iz prethodnih istraživanja, dimenzije ličnosti uspjele su objasniti značajan dio kriterijske varijable osjećaja koherentnosti, čak 47,5%, pri čemu su se značajnim prediktorima poka-

zale sve dimenzije ličnosti velepetorog modela. Nadalje, dimenzije ličnosti samostalno su objasnile velik dio varijance osjećaja koherentnosti, što pokazuje koliko važnu ulogu imaju za doživljaj osjećaja koherentnosti. Najznačajniji prediktor bila je emocionalna stabilnost, sukladno dobivenome u istraživanjima Hochwälder (2012) i Piedmonta i sur. (2014).

Uvođenjem varijabli stilova suočavanja dodatno je značajno objašnjeno 5,6% varijance varijable osjećaja koherentnosti. Od stilova suočavanja pozitivnim značajnim prediktorom pokazao se stil suočavanja usmjerenog na problem, negativnim značajnim prediktorom pokazao se stil suočavanja izbjegavanjem, dok se stil suočavanja usmjerenog na emocije nije pokazao značajnim prediktorom osjećaja koherentnosti. Dok neka istraživanja nalaze značajnu negativnu povezanost između suočavanja usmjerenog na emocije i osjećaja koherentnosti (Cohen i sur., 2008), neka istraživanja daju i suprotne rezultate (Pallant i Lae, 2002), tj. nalaze pozitivnu vezu između nekih strategija suočavanja usmjerenog na emocije, pa je potrebno više istraživanja kako bi se ovi nalazi razjasnili. Jedno moguće objašnjenje ovakvih neslaganja može biti u tome da ne postoji jednoglasno slaganje oko toga koje strategije suočavanja pripadaju kojem stilu suočavanja, pa se to odražava i u mjernim instrumentima, gdje se pojedine strategije suočavanja ne raspodjeljuju uvijek po istim stilovima. Prediktivna važnost suočavanja usmjerenog na problem

i suočavanja izbjegavanjem u doživljaju osjećaja koherentnosti nije iznenađujuća s obzirom na samu sukladnost s definicijom i teorijom osjećaja koherentnosti. Naime, prema toj teoriji, osoba sa snažnim osjećajem koherentnosti, kada se susretne s određenim stresnim događajem, ima osjećaj da može upravljati poteškoćama koje taj događaj nosi sa sobom (Kardum i sur., 2005). S druge strane, osoba sa slabim osjećajem koherentnosti, kada se susretne sa stresnim događajem, pokazuje sklonost bijegu (Kardum i sur., 2005). Uvođenjem varijabli stilova suočavanja, dimenzija ličnosti intelekta gubi svoju značajnost u predikciji osjećaja koherentnosti. Time su rezultati značajnosti prediktivnog doprinosa osobina ličnosti u ovom istraživanju potpuno u skladu s dobivenim rezultatima istraživanja Piedmonta i suradnika (2014), odnosno značajnim prediktorima su se pokazale sve osobine ličnosti osim intelekta.

U posljednjem koraku uvedena je varijabla netolerancije na neizvjesnost, koja je dodatno značajno objasnila varijancu osjećaja koherentnosti te se pokazala skoro jednako važnim prediktorom osjećaja koherentnosti kao osobina emocionalne stabilnosti. Najviše prediktivne vrijednosti upravo ovih varijabli nisu neobične već iz samog teorijskog sadržaja ovih konstrukata. Naime, osoba koja imaju visoku razinu emocionalne stabilnosti adaptivnije će se nositi sa stresnim situacijama te je teški životni događaji neće izbaciti iz životnog kursa kojim je krenula (Larsen i Buss, 2008), a osoba koja ima nižu netoleranciju na neizvjesnost, odnosno lakše može podnositi neizvjesnost situacije učinkovitije će odgovarati na neizvjesnu i stresnu situaciju (Freeston i sur., 1994). No, posebno je zanimljiv nalaz ovog istraživanja taj da osobina emocionalne stabilnosti i netolerancija na neizvjesnost objašnjavaju zasebno veliki dio varijance osjećaja koherentnosti. To i nije neočekivano, jer rezultati korelacija ovog istraživanja pokazuju veliku značajnu po-

vezanost između ova dva konstrukta, što je u skladu s rezultatima istraživanja Berenbauma, Bredemeiera i Thompsona (2008), u kojem je dobivena velika značajna povezanost neuroticizma i netolerancije na neizvjesnost (kao i svih njegovih faktora). Baš zbog takve visoke povezanosti između ova dva konstrukta, iznenađuje što je svaki od njih uspio objasniti toliko zaseban dio kriterijske varijable, koji je veći nego ostali prediktori u ovom istraživanju. Dakle, najznačajnijim pozitivnim prediktorom u posljednjem koraku pokazala se dimenzija emocionalne stabilnosti, dok je netolerancija na neizvjesnost bila najznačajniji negativan prediktor osjećaja koherentnosti, a njihovi pojedinačni doprinosi (beta koeficijenti) bili su vrlo slični. Nadalje, važnim pozitivnim prediktorima pokazale su se ekstraverzija i suočavanje usmjereno na problem, negativnim suočavanje izbjegavanjem, dok su prediktivni doprinosi dimenzija ugodnosti i savjesnosti značajni, ali mali.

Postoji nekoliko ograničenja ovog istraživanja koja treba uzeti u obzir prilikom interpretacije dobivenih nalaza. Korišten je uzorak mladih odraslih osoba između 20 i 40 godina, čime je ograničena mogućnost generalizacije rezultata na opću populaciju. Unutar samog uzorka nije postojala ravnomjerna homogenizacija po sociodemografskim obilježjima, pri čemu je najvažnije istaknuti podatak da je sudjelovalo značajno više ženskih nego muških osoba te značajno više osoba između 20 i 29 godina nego onih između 30 i 40 godina. Stilovi suočavanja sa stresom bili su ispitivani skraćenim upitnikom *COPE*, čija se dimenzionalnost pokazuje problematičnom kroz brojna istraživanja (Herbst i sur., 2007). Također, analizirani su rezultati ukupno po stilovima suočavanja, čime se ne može utvrditi značajnost pojedinih strategija suočavanja u predviđanju osjećaja koherentnosti. Istraživači bi trebali nastaviti tražiti standardizirane mjere strategija suočavanja koje bi se mogle koristiti i uspoređivati u različitim istraživanjima (Herbst

i sur., 2007). U takvim budućim istraživanjima prediktivnog doprinosa suočavanja osjećaju koherentnosti, preporuka je da se zasebno gledaju doprinosi pojedinih strategija unutar određenog stila suočavanja, čime bi se dobila jasnija slika odnosa između stilova suočavanja i osjećaja koherentnosti.

Zaključno, iz dobivenih rezultata možemo vidjeti da viša razina emocionalne stabilnosti, ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti, češće korištenje suočavanja usmjerenog na problem, manje često korištenje suočavanja izbjegavanjem te niža razina netolerancije na neizvjesnost značajno predviđaju snažniji osjećaj koherentnosti. Unatoč tome što su istraživani prediktori uspješni objasniti velik i značajan dio varijance osjećaja koherentnosti, nisu uspješni objasniti sve elemente koje osjećaj koherentnosti sadrži. Stoga, osoba koja ima snažan osjećaj koherentnosti posjeduje još neke dodatne osobine koje nisu obuhvaćene ovim istraživanjem, odnosno može se reći da osjećaj koherentnosti nije jednoznačna kombinacija osobina ličnosti, već složena kombinacija različitih osobina (Kardum i sur, 2005).

LITERATURA

- Anderson, S. i Schwartz, A. (1992). Intolerance of ambiguity and depression. *Social Cognition*, 10(2), 271-298. <https://doi.org/10.1521/soco.1992.10.3.271>
- Antonovsky, A. (1979). *Health, Stress and Coping*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A. (1987). Unraveling the mystery of health: How people manage stress and stay well. U D.F Marks (ur.), *The Health Psychology Reader*, (str. 127-139). London: SAGE Publications.
- Antonovsky, A. (1993). The structure and properties of the sense of coherence scale. *Social Science and Medicine*, 36(6), 725-733. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(93\)90033-Z](https://doi.org/10.1016/0277-9536(93)90033-Z)
- Antonovsky, A. (1996). The salutogenic model as a theory to guide health promotion. *Health Promotion International*, 11(1), 11-18. <https://doi.org/10.1093/heapro/11.1.11>
- Berenbaum, H., Bredemeier, K. i Thompson, R. J. (2008). Intolerance of uncertainty: Exploring its dimensionality and associations with need for cognitive closure, psychopathology, and personality. *Journal of Anxiety Disorders*, 22(1), 117-125. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2007.01.004>
- Birrell, J., Meares, K., Wilkinson, A. i Freeston, M. (2011). Toward a definition of intolerance of uncertainty: A review of factor analytical studies of the Intolerance of Uncertainty Scale. *Clinical Psychology Review*, 31(7), 1198-1208. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2011.07.009>
- Carver, C. S., Scheier, M. F. i Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: a theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.56.2.267>
- Cohen, M., Ben-Zur, H. i Rosenfeld, M. J. (2008). Sense of coherence, coping strategies, and test anxiety as predictors of test performance among college students. *International Journal of Stress Management*, 15(3), 289. <https://doi.org/10.1037/1072-5245.15.3.289>
- Del-Pino-Casado, R., Espinosa-Medina, A., Lopez-Martinez, C. i Orgeta, V. (2019). Sense of coherence, burden and mental health in caregiving: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 242, 14-21. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.08.002>
- Dugas, M. J., Gagnon, F., Ladouceur, R. i Freeston, M. H. (1998). Generalized anxiety disorder: A preliminary test of a conceptual model. *Behaviour Research and Therapy*, 36(2), 215-226. [https://doi.org/10.1016/S0005-7967\(97\)00070-3](https://doi.org/10.1016/S0005-7967(97)00070-3)
- Endler, N. S. i Parker, J. D. (1990). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 844. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.5.844>
- Eriksson, M. i Lindström, B. (2006). Antonovsky's sense of coherence scale and the relation with health: a systematic review. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 60(5), 376-381. <http://dx.doi.org/10.1136/jech.2005.041616>

- Folkman, S. i Lazarus, R. S. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 21(3), 219-239. <https://doi.org/10.2307/2136617>
- Freeston, M. H., Rhéaume, J., Letarte, H., Dugas, M. J. i Ladouceur, R. (1994). Why do people worry? *Personality and Individual Differences*, 17(6), 791-802. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(94\)90048-5](https://doi.org/10.1016/0191-8869(94)90048-5)
- Gentes, E. L. i Ruscio, A. M. (2011). A meta-analysis of the relation of intolerance of uncertainty to symptoms of generalized anxiety disorder, major depressive disorder, and obsessive-compulsive disorder. *Clinical Psychology Review*, 31(6), 923-933. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2011.05.001>
- Goldberg, L. R. (1999). A broad-bandwidth, public-domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several five-factor models. U I. Mervielde, I. Deary, F. De Fruyt, i F. Ostendorf (ur.), *Personality psychology in Europe* (str. 7-28). Tilburg, The Netherlands: Tilburg University Press.
- Grevenstein, D. i Bluemke, M. (2015). Can the Big Five explain the criterion validity of Sense of Coherence for mental health, life satisfaction, and personal distress? *Personality and Individual Differences*, 77, 106-111. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.12.053>
- Grevenstein, D., Bluemke, M. i Kroeninger-Jungaberle, H. (2016). Incremental validity of sense of coherence, neuroticism, extraversion, and general self-efficacy: longitudinal prediction of substance use frequency and mental health. *Health and Quality of Life Outcomes*, 14(1), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s12955-016-0412-z>
- Herbst, L., Coetzee, S. i Visser, D. (2007). Personality, sense of coherence and the coping of working mothers. *SA Journal of Industrial Psychology*, 33(3), 57-67. <https://doi.org/10.4102/sajip.v33i3.397>
- Hochwälder, J. (2012). The contribution of the big five personality factors to sense of coherence. *Personality and Individual Differences*, 53(5), 591-596. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.05.008>
- Hudek-Knežević, J. i Kardum, I. (1993). Uputnik dispozicijskog i situacijskog suočavanja sa stresom i njegove psihometrijske značajke. *Godišnjak Zavoda za psihologiju*, 2, 43-63.
- Hudek-Knežević, J., Kardum, I. i Lesić, R. (1999). Efekti percipiranog stresa i stilova suočavanja na tjelesne simptome. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 8(4 (42)), 543-561.
- Hudek-Knežević, J., Krapić, N. i Kardum, I. (2006). Burnout in dispositional context: The role of personality traits, social support and coping styles. *Review of Psychology*, 13(2), 65-73.
- Kardum, I., Hudek-Knežević, J. i Kola, A. (2005). Odnos između osjećaja koherentnosti, dimenzija petofaktorskog modela ličnosti i subjektivnih zdravstvenih ishoda. *Psihologijske teme*, 14(2.), 79-94.
- Kase, T., Ueno, Y. i Oishi, K. (2018). The overlap of sense of coherence and the Big Five personality traits: A confirmatory study. *Health Psychology Open*, 5(2), 1-4. <https://doi.org/10.1177/2055102918810654>
- Konttinen, H., Haukkala, A. i Uutela, A. (2008). Comparing sense of coherence, depressive symptoms and anxiety, and their relationships with health in a population-based study. *Social Science & Medicine*, 66(12), 2401-2412. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.01.053>
- Lacković-Grgin, K. (2006). Skraćena verzija skale za mjerenje osjećaja koherentnosti (SOC). U: V. Čubela Adorić, Z. Penezić, A. Proroković i I. Tucak (ur.). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika III*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti: područja znanja o ljudskoj prirodi*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Mamić, S. (2016). *Neki korelati anksioznosti i depresivnosti kod studenata*. Neobjavljeni diplomski rad, Sveučilište u Zadru.
- Mihić, L., Sokić, J., Samac, N. i Ignjatović, I. (2014). Srpska adaptacija i validacija upitnika netolerancije na neizvjesnost. *Primenjena psihologija*, 7(3-1), 347-370. <https://doi.org/10.19090/pp.2014.3-1.347-370>
- Mlačić, B. i Goldberg, L. R. (2007). An analysis of a cross-cultural personality inventory: The IPIP Big-Five factor markers in Croatia. *Journal of Personality Assessment*, 88(2), 168-177. <https://doi.org/10.1080/00223890701267993>
- Pallant, J. F. i Lae, L. (2002). Sense of coherence, well-being, coping and personality factors:

- Further evaluation of the sense of coherence scale. *Personality and Individual Differences*, 33(1), 39-48. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00134-9](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00134-9)
- Piedmont, R. L., Magyar-Russell, G., DiLella, N. i Matter, S. (2014). Sense of coherence: Big five correlates, spirituality, and incremental validity. *Current Issues in Personality Psychology*, 2(1), 1-9. <https://doi.org/10.5114/cipp.2014.43096>
- Pisula, E. i Kossakowska, Z. (2010). Sense of coherence and coping with stress among mothers and fathers of children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40(12), 1485-1494. <https://doi.org/10.1007/s10803-010-1001-3>
- Rothman, S. (2004). Burnout, psychological strengths and coping strategies of senior managers in a manufacturing organisation. *Management Dynamics: Journal of the Southern African Institute for Management Scientists*, 13(4), 26-37. <https://doi.org/10.1159/000012411>
- Schnyder, U., Büchi, S., Sensky, T. i Klaghofer, R. (2000). Antonovsky's sense of coherence: trait or state? *Psychotherapy and Psychosomatics*, 69(6), 296-302. <https://doi.org/10.1159/000012411>
- Strümpfer, D. J. W. (1990). Salutogenesis: A new paradigm. *South African Journal of Psychology*, 20(4), 265-276. <https://doi.org/10.1159/000012411>

The role of personality dimensions, styles of coping and intolerance to uncertainty in the sense of coherence

Summary: A sense of coherence has been shown to be a significant factor contributing to positive health outcomes. In previous research, personality dimensions have been shown to be a significant predictor of the sense of coherence, while coping styles have been significantly associated with the sense of coherence. The relationship between the construct of intolerance to uncertainty and the sense of coherence was not researched this far and the aim of this study was to examine the predictive contribution of personality dimensions, coping styles, and intolerance of uncertainty to coherence in young adults. The results of hierarchical regression analysis have shown that personality dimensions from Big Five model are strongly contributing to the explanation of the variance of sense of coherence. In addition, coping styles and intolerance of uncertainty have managed to further explain the variance of the criterion. This research has shown that higher levels of emotional stability, extraversion, agreeableness, conscientiousness; more frequent use of problem-oriented coping; less frequent use of coping avoidance; and lower levels of intolerance to uncertainty significantly predict a stronger sense of coherence.

Key words: sense of coherence, personality dimensions, coping styles, intolerance to uncertainty

Boris Mlačić
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Marulićev trg 19, 10000 Zagreb
boris.mlacic@pilar.hr

Primljeno: 23. listopada 2020.
Ispravljeno: 10. prosinca 2020.
Prihvaćeno: 14. prosinca 2020.
Online: 23. prosinca 2020.